

Elzas-Vogezes

Uitstapjes naar het Zwarte Woud en Bazel

1 Straatsburg en omgeving	107
2 Rond Saverne en de noordelijke Vogezes	195
3 De Elzasser wijnroute en de omgeving van Colmar	267
4 De omgeving van Mulhouse en de Sundgau	361
5 De zuidelijke Vogezes	401
6 Uitstapjes naar het Zwarte Woud en Bazel	455

DE REGIO'S VAN DEZE GIDS:
ZIE DE KAART HIERNAAST

Lannoo

Inhoud

Niet te missen 8

**Hoogtepunten
van Michelin** 12

Reisplanner 20

Met het gezin 34

DE REIS VOORBEREIDEN

**Naar de Elzas
en de Vogezen** 38

Voor het vertrek 40

**De Elzas-Vogezen
van A tot Z** 43

Reistips 50

Evenementen 53

Boeken 55

Pixel-68/Getty Images Plus

Leonid Andronov/Getty Images Plus

MEER WETEN OVER DE ELZAS-VOGEZEN

**Welkom in
de Elzas-Vogezen** 58

Gastronomie 60

Geschiedenis 65

Kunst en cultuur 79

Natuur en landschap 90

**Tradities
en levenskunst** 97

Beroemde Elzassers 102

STEDEN EN BEZIENSWAARDIGHEDEN

1 Straatsburg en omgeving

Straatsburg.....	110
Haguenau.....	147
Het noordelijke Rijndal en de Grand Ried.....	154
Vallée de la Bruche.....	161
Mémorial Alsace Moselle en Struthof.....	167
Mont Sainte-Odile.....	170
Le Hohwald.....	174
Sélestat.....	180
Château du Haut-Kœnigsbourg.....	191

2 Rond Saverne en de Noordelijke Vogezes

Saverne.....	198
Marmoutier.....	209
Wangenbourg.....	213
Bouxwiller.....	217
Pfaffenhoffen.....	221
Parc Naturel Régional des Vosges du Nord.....	223
La Petite-Pierre.....	243
Citadel van Bitche.....	250
Niederbronn-les-Bains.....	254
Wissembourg.....	258

3 De Elzasser wijnroute en de omgeving van Colmar

Van Marlenheim naar Kintzheim....	269
Molsheim.....	277
Obernai.....	282
Andlau.....	287
Van Kintzheim naar Thann.....	291
Ribeauvillé.....	303
Riquewihir.....	309
Kaysersberg.....	314
Colmar.....	319
Neuf-Brisach.....	336
Eguisheim.....	341
Rouffach.....	345

Guebwiller.....	348
Murbach en zijn abdijkerk.....	353
Thann.....	355

4 Omgeving Mulhouse en de Sundgau

Mulhouse.....	362
Écomusée d'Alsace en de Route de la Potasse.....	381
Het zuidelijke Rijndal.....	386
Altkirch.....	392
De Sundgau.....	395

5 De zuidelijke Vogezes

Parc Naturel Régional des Ballons des Vosges.....	404
Vallée de la Thur.....	414
Munster.....	418
Massif du Petit Ballon.....	429
Val d'Orbey.....	431
Route des Crêtes.....	436
Col d'Urbeis en Vallée de Villé.....	444
Sainte-Marie-aux-Mines en Val d'Argent.....	448

6 Uitstapjes naar het Zwarte Woud en Bazel

Europa-Park.....	456
Freiburg im Breisgau.....	459
Bazel.....	467

Woordenlijst.....	476
-------------------	-----

Register.....	488
---------------	-----

Kaarten en plattegronden.....	495
-------------------------------	-----

 Raadpleeg voor iedere plaats ons adresboekje

Niet te missen

Haut-Koenigsbourg

Dit sprookjeskasteel hoog op de rotsen was vroeger een belangrijk strategisch verdedigingswerk. Het uitzicht was en is er magnifiek.
Zie blz. 191.

R. Mattes/hemis.fr

D. Bringard/hemis.fr

Ballon d'Alsace

Op de top van de Ballon d'Alsace, het hoogste punt van de zuidelijke Vogezen, waar drie departementen bij elkaar komen, lijkt de tijd niet meer te bestaan...
Zie blz. 405.

ake1150sb/Getty Images Plus

Straatsburg

De schitterende Cathédrale Notre-Dame, de middeleeuwse wijk La Petite France, de vakwerkhuisen, het vlechtwerk van de Ill... Straatsburg is een van de mooiste steden van Frankrijk. Zie blz. 110.

Route des Crêtes

Het militaire pad uit de Eerste Wereldoorlog is nu een oase van rust en een mekka voor wandelaars. Zie blz. 436.

B. Rieger/hemis.fr

La Focale de Soultz

Écomusée d'Alsace

In het grootste openluchtmuseum van Frankrijk herleeft de Elzas van weleer: in 80 traditionele huizen, winkels en werkplaatsen geven de 'bewoners' van dit nagebouwde dorp je een inkijkje in hun dagelijkse bezigheden. Zie blz. 382.

Hoogtepunten van Michelin

De portretgalerij van het Mémorial Alsace Moselle in Schirmeck

J. Sarrago/CD 67

♥ **Bewonder de eeuwenoude manuscripten** van de Bibliothèque Humaniste in Sélestat. Je vindt deze wereldberoemde bibliotheek in een volledig gerenoveerd historisch gebouw, voorzien van een intelligente museografie. Een indrukwekkende ervaring! **Zie blz. 181.**

♥ **Proef de originele munster in...** Munster! De geurige kaas wordt nog steeds in de *marcaires* (zomerboerderijen) op de bergweiden geproduceerd. In het hoogseizoen hebben de *fermes-auberges* in de regio een *repas marcaire* op het menu, een maaltijd met aardappelen, ham, spek, hartige taart en natuurlijk munster! **Zie blz. 418 en blz. 425.**

♥ **Word stil bij het Mémorial Alsace Moselle** in Schirmeck, waar het oorlogsleed van de Elzas bijna tastbaar wordt: de regio werd van 1870 tot het eind van de Tweede Wereldoorlog beurtelings door Frankrijk en Duitsland ingelijfd. Tegelijkertijd is dit monument een indrukwekkend symbool van verbroedering. **Zie blz. 167.**

Ferrette, de donjon van de kasteelruïne
D. Bringard/hemis.fr

Het Rhône-Rijnkanaal
Leonid Andronov/Getty Images Plus

Le marché de Noël de Strasbourg.
Leonid Andronov/Getty Images Plus

TOP 5 Kerstmarkten

1. Straatsburg (blz. 110)
2. Kaysersberg (blz. 314)
3. Colmar (blz. 319)
4. Sélestat (blz. 180)
5. Riquewihir (blz. 309)

♥ **Geniet van het uitzicht over Straatsburg** vanaf het 66 m hoge platform van de kathedraal. Bij mooi weer zie je de hele grensstreek, de Rijn, het Zwarte Woud en de Vogezen: Frankrijk en Duitsland in het hart van Europa! **Zie blz. 111.**

♥ **Maak een onvergetelijke wandeling** vanuit Ferrette, de mooie 'hoofdstad' van de Elzasser Jura,

door de heuvels, bergengten en bossen van de Sundgau, en voel de weldadige rust van ongerepte natuur. **Zie blz. 397.**

♥ **Fiets langs de oude sluizen** in het Rhône-Rijnkanaal en kijk hoe de plezierbootjes en kleine binnenvaartschepen worden geschut. Het langeafstandsfietspad EuroVelo 6 loopt onder meer door Saint-Louis. **Zie blz. 390.**

7 dagen

De Elzasser wijnroute

Route: 230 km langs wijngaarden, caves, wijndorpen en winstubs

Hoffmann Photography/age fotostock

Straatsburg-Rosheim Dag 1

Rijd van **Straatsburg (blz. 110)** naar **Marlenheim (blz. 269)**, waar de 170 km lange wijnroute officieel begint. Bekijk in **Molsheim (blz. 277)** La Metzige en in **Rosheim** de Église Saints-Pierre-et-Paul (12de eeuw), een pareltje van Elzasser romaanse architectuur (**blz. 270**).

Obernai Dag 2

Trek een hele dag uit voor het mooie dorp Obernai (**blz. 282**), voor de fraaie architectuur uit de middeleeuwen en renaissance, de wijn en... het bier, want dit is het dorp van Kronembourg!

Tip: Obernai is een goede uitvalsbasis voor een tochtje naar de Mont Sainte-Odile (blz. 170).

Wijndorpen Dag 3

Vervolg de route in zuidelijke richting. Sla ter hoogte van Kintzheim af naar **Haut-Koenigsbourg (blz. 191)**, dat hoog boven de vlakte ligt. Bij **Ribeauvillé (blz. 303)** kom je in het hart van de wijnstreek. Bezoek in

Hunawir het NaturOparC (**blz. 293**) om de ooievaars te zien. Het dorpje **Riquewihl (blz. 309)** is erg toeristisch, maar toch een bezoekje waard, vanwege de 16de-eeuwse panden met gekleurd smeedijzeren uithangborden. Ook **Kaysersberg (blz. 314)**, de geboorteplaats van Albert Schweizer, is een aanrader. Als je nog tijd hebt, maak dan een omweg via **Kintzheim (blz. 316)**, voor het interessante Musée du Vignoble et des Vins.

Colmar Dag 4

Colmar is de Elzas in een notendop! Maak een wandeling door het prachtige centrum en geniet van de historische vakwerkhuisen (**blz. 319**). Maak na de lunch een rondvaart door La Petite Venise en bewonder daarna de *Madonna im Rosenhag* in de Dominicaanse kerk. Ga eten in

een traditionele winstube en volg een avondrondeleiding door het dorp.

Colmar-Rouffach Dag 5

Bezoek de volgende ochtend het **Musée Unterlinden (blz. 320)** en het dominicanenklooster, en rijd dan verder naar het zuiden. In het seizoen (15 maart-15 nov.) kun je in Husseren afslaan om de rondrit **Route des Cinq-Châteaux (blz. 342)** te volgen. Overnacht in **Guebwiller (blz. 348)** of **Rouffach (blz. 345)**.

De Grand Ballon Dag 6

Een paar kilometer van de wijnroute ligt **Murbach (blz. 353)**: maak een kleine omweg om de abdijkerk te

bekijken. Je nadert nu de **Grand Ballon (blz. 439)**, het hoogste punt van de Vogezes. Maak een wandeling en pak daarna de wijnroute weer op in **Soultz-Haut-Rhin (blz. 297)**. Koop een paar lekkere flessen in de **Cave Vinicole du Vieil-Armand (blz. 352)**.

Thann Dag 7

Bewonder in het stadje **Thann (blz. 355)** de prachtige gotische klokkentoren van de Collégiale Saint-Thiébaud en sluit de route af in de prestigieuze wijngaard Grand Cru de Rangen.

Tip: er lopen vaak mooie wandelpaden door de wijngaarden, maar in de oogsttijd zijn ze soms afgesloten.

De Chapelle Saint Urbain en de wijngaard Grand Cru de Rangen, met op de achtergrond de ruïne van Château de l'Engelbourg

R. Mattes/hemis.fr

La Cité du Train, Mulhouse

 Zie voor meer gezinsactiviteiten en uitstapjes in de Elzas de website www.bibouille.net (in het Frans).

► **Allemaal instappen! Cité du Train, Mulhouse.** Het is een museum, maar je hebt hier eerder het idee dat je in een enorme speeltuin bent. Je mag in de wagons klimmen, onder de locomotieven kruipen en in de cockpit van een TGV spelen dat je de machinist bent! Beleef de magie van de trein, die waarschijnlijk nooit verloren zal gaan. **Zie blz. 372.**

► **Brood bakken. Maison du Pain d'Alsace, Sélestat.** De heerlijke geuren van de bakkerij komen je tegemoet zodra je de deur van dit museum opendoet. Je leert hier van alles over een hoofdbestanddeel van onze voeding: brood. In de zomer zijn er regelmatig workshops om zelf

Het speelgoedmuseum in Colmar
Musée du Jouet

 Let op dit symbol:
het staat in deze gids
bij bezienswaardigheden
en activiteiten waar ook de
kinderen plezier aan hebben.

een broodje te bakken. En verder is er natuurlijk van alles te zien en... te proeven! **Zie blz. 182.**

► **Ridders en jonkvrouwen. Château du Hohlandsbourg, Wintzenheim.** Hoor je het wapengekletter? Er is een ridder-toernooi aan de gang! In kasteel Hohlandsbourg worden regelmatig middeleeuwse evenementen nagespeeld. De kinderen kunnen zich als ridders en jonkvrouwen verkleden en allerlei eeuwenoude spelletjes doen. **Zie blz. 343.**

► **Met een ballon de lucht in. Parc du Petit Prince, Ungersheim.** Heb je geen hoogtevrees? Klim dan aan boord van de enorme luchtballoon die je meeneemt naar een hoogte van 150 m. En ben je van plan omruimtevaarder te worden, net als de Kleine Prins? Er is ook een spannende film over de avonturen van de Franse astronaut Thomas Pesquet. **Zie blz. 383.**

► **De Elzas van vroeger. Écomusée d'Alsace, Ungersheim.** Hier leer je iets over oude ambachten waar je misschien nog nooit van had gehoord, zoals hoefsmid en klompenmaker, maar je mag ook

helpen de paarden te voeren en de koeien te melken. Of klim in een bankje van de oude school, bak een paascake en maak een ritje op een trekker. Er is hier zo veel te zien en te beleven! **Zie blz. 382.**

► Spelen, spelen, spelen.

Musée du Jouet, Colmar.

Misschien vinden je ouders dit speelgoedmuseum wel net zo leuk als jij! Iedereen mag hier met treintjes en poppenhuizen spelen, maar er zijn ook videospelletje en vitrines vol Playmobilpoppetjes. En werkende robots! **Zie blz. 330.**

► Middeleeuwse raadsels.

Château Fort de Fleckenstein. Kun jij ze oplossen, de raadsels van dit 12de-eeuwse kasteel in de noordelijke Vogezes? Waarom zou je het niet proberen? Er is een speurtocht met 20 raadsels door het park en de geheime kamers van het château. En het hele gezin mag meedoen! Voor jonge kinderen is er de P'tit Fleck, een speelruimte waar ze kennismaken met de natuur van de Vogezes. **Zie blz. 234.**

► Op bezoek bij de ooievaars.

NaturOparC, Hunawihr. Wat zou de Elzas zijn zonder ooievaars? In het NaturOparC zijn ze het hele jaar door te zien. Maar er zijn ook andere dieren, zoals de otter, de grote hamster (die ook wel de 'Straatsburgse marmot' wordt genoemd), de Patagonische zeeleeuw en de Humboldtpinguïn. Een heerlijke dag voor dierenvrienden! **Zie blz. 293.**

► Spanning en sensatie!

Europa-Park, Rust (Duitsland). Voor kleine en grote mensen die van actie en spannende belevenissen houden! Ga naar de Duitse kant van de Rijn en stap daar in de Silver Star, een van de hoogste en snelste achtbanen van Europa. De wereld flitst met 130 km/u aan je voorbij! Maak ook een ontdekkingstocht naar Atlantis,

in een onderzeeër, gewapend met een infraroodpistool, en waag je in de Tiroolse stroomversnellingen.

Zie blz. 456.

► Tussen de boomtoppen.

Chemin des Cimes, Drachenbrunn-Birlenbach. Maak een wandeling van ruim 1 km tussen de boomtoppen, op een hoogte van 5 tot 23 m! En beklim de panoramatoren, die 29 m hoog is. Overal heb je een schitterend uitzicht. Als je durft, ga dan via de 75 m lange tunnelglijbaan terug naar beneden. Een uitstapje waar de kinderen het nog lang over zullen hebben! **Zie blz. 262.**

Ungersheim, Écomusée d'Alsace
R. Mattes/hemis.fr

Militair verleden

De strategisch gelegen regio Elzas-Lotharingen is herhaaldelijk het toneel geweest van oorlogen en invasies. Je vindt hier tal van oude forten, ommuringen, torens en poorten uit de middeleeuwen, evenals citadellen, vestingsteden, slagvelden, kazematten, bunkers en versterkingen. De versterkte steden die Vauban hier in de 17de eeuw bouwde (Neuf-Brisach) en de vesting van Bitche kunnen nog altijd worden bezocht.

De Maginotlinie (hier vanaf 1930 aangelegd om de Franse noordoostgrens tegen een nieuwe Duitse inval te beschermen) voldeed ondanks haar enorme omvang niet. In veel musea in de streek wordt

de herinnering aan de diverse oorlogen levend gehouden: Saint-Amarin, Thann, Wissembourg, Wœrth, het Mémorial de Haute-Alsace in Dannemarie en het Mémorial Alsace-Moselle in Schirmeck.

☞ 'De Maginotlinie', blz. 72.

Natuur

Parken en tuinen

Overzicht van tuinen in de Elzas: www.alsace-jardins.eu.

'Rendez-vous aux Jardins' – In juni zijn een weekend lang talloze tuinen (openbare en particuliere) in de Elzas, en enkele in Duitsland, geopend voor het publiek. Zie: rendezvousauxjardins.culture.gouv.fr.

Regionale natuurparken

Maison du Parc Naturel Régional des Ballons des Vosges – 1 cour de l'Abbaye - 68140 Munster - www.parc-ballons-vosges.fr.

Maison du Parc Naturel Régional des Vosges du Nord – In het kasteel van La Petite-Pierre - 67290 La Petite-Pierre - www.parc-vosges-nord.fr.

Conservatoires Régionaux d'Espaces Naturels

Conservatoire des Sites Alsaciens – Maison des Espaces Naturels - Écomusée - 68190 Ungersheim - ☎ 03 89 83 34 20 - www.conservatoire-sites-alsaciens.eu.

Paardrijden

Paardrijcentra

Tourisme Équestre d'Alsace – 6 rte d'Ingersheim - 68000 Colmar - ☎ 03 89 24 43 18 - alsaceacheval.com. Gratis brochure op aanvraag.

Comités Départementaux de Tourisme Équestre Bas-Rhin/Haut-Rhin – 17 r. de la Westermatt - 67202 Wolfisheim - ☎ 03 88 77 39 64 - alsaceacheval.com.

Comité Départemental de Tourisme Équestre des Vosges – Ferme des Champs - 88140 Vrecourt - ☎ 06 33 69 82 39 - vosgesacheval.com.

📞 Vraag bij de hierboven genoemde comités de jaarlijkse brochure aan: '*Cheval nature, l'officiel du tourisme équestre*'.

Pleziervaart

Diverse grote vaarwegen door-kruisen de Elzas en de Vogezen: het Marne-Rijnkanaal, de Rijn, het grote Elzaskanaal van Bazel naar Lauterbourg, en het Rhône-Rijnkanaal (noordelijke deel). De folder *Canaux et véloroutes* geeft een overzicht van alle bevaarbare waterwegen, in totaal 420 km.

Routes zijn te downloaden van: www.alsacevelo.fr/itineraires/veloroute/veloroute-des-canaux.html.

Verhuur van boten

De *bateaux habitables* of *house boats* zijn meestal ingericht voor zes tot acht personen. Varend kun je de bezienswaardigheden langs de vaarwegen bekijken. De boten worden verhuurd per dag, weekend of week. In Lutzelbourg, Saverne, Schiltigheim en Straatsburg zijn boten te huur waarvoor geen vaarbewijs nodig is.

Nicol's Sixto Green – 11 r. de l'Orangerie - 67700 Saverne - ☎ 03 88 91 34 80 - www.nicols.com. Verhuur van *bateaux habitables* (2-12 pers.) zonder vaarbewijs voor tochten vanuit Saverne, over het Marne-Rijnkanaal.

Port Autonome de Strasbourg – 25 r. de la Nuée-Bleue - 67000 Strasbourg - ☎ 03 88 21 74 74 - www.strasbourg.port.fr/tourisme-fluvial/plaisance. Het is aan te raden voor vertrek goede waterkaarten of -gidsen aan te schaffen: **Vagnon Editions** – 57 r. Gaston Tessier - 75019 Paris - ☎ 01 53 26 33 51 - www.vagnon.fr.

Rondvaarten

Verschillende reders bieden tochten van een uur, een halve dag of een hele dag aan.

CroisiEurope-Alsace Croisières – 12 r. de la Div.-Leclerc - 67000 Strasbourg - ☎ 08 26 10 12 34 - www.croisieurope.com. Riviertochten van 1 tot 13 dagen op de Rijn, Moezel, Sarre, Neckar, Main, Donau, Rhône, Saône, Seine, Elbe, Po (Italië), Douro (Portugal), Guadalquivir (Spanje), Tisza en in de Donaudelta.

In een hotelboot over de kanalen – www.croisieurope.com en www.gobarging.com.

Het dal van de Doller in het Parc Naturel Régional des Ballons des Vosges
Michel PERES/Getty Images Plus

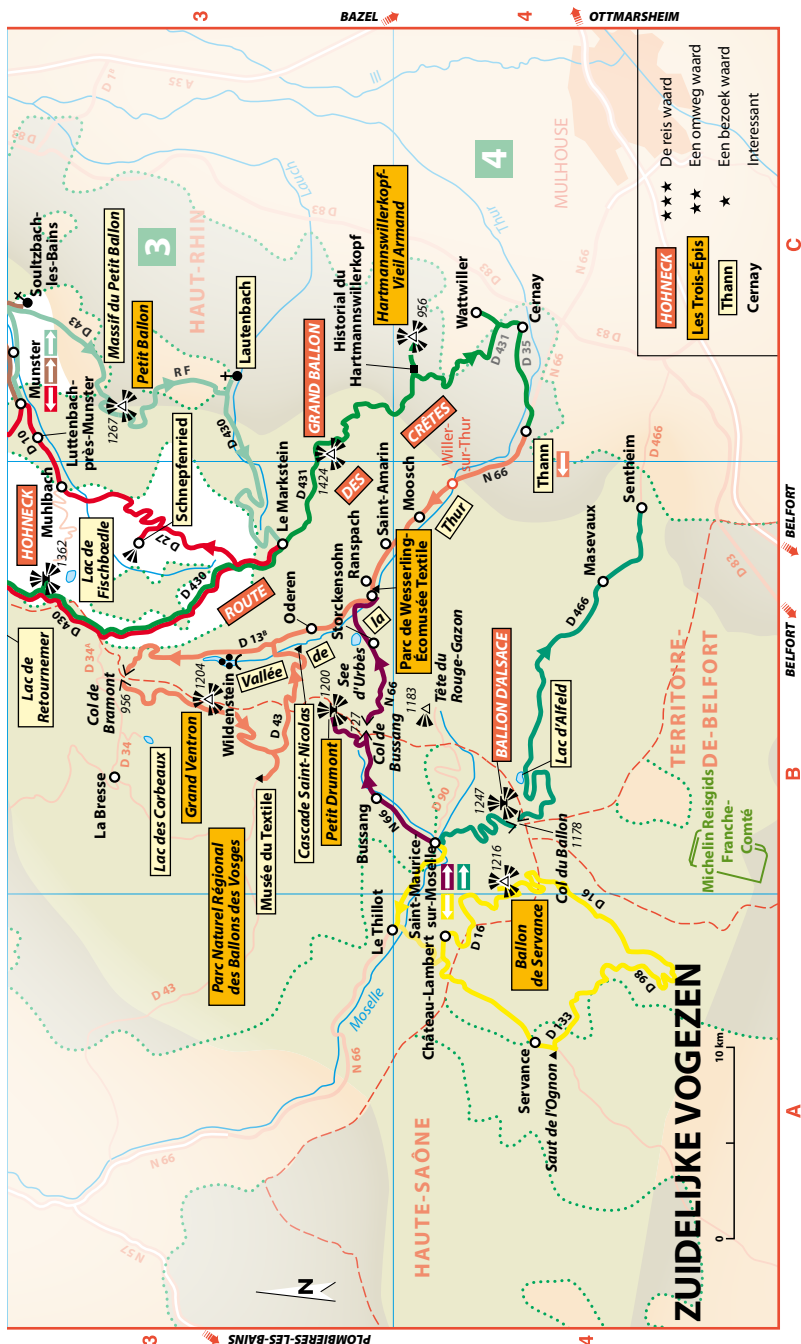
5

De zuidelijke Vogezes

MICHELINKAART 314 EN 315 – VOSGES (88), BAS-RHIN (67),
HAUT-RHIN (68), HAUTE-SAÔNE (70) EN TERRITOIRE DE BELFORT (90)

Parc Naturel Régional des Ballons des Vosges ★★	404
Vanuit Thann, 21 km ten westen van Mulhouse:	
Vallée de la Thur ★	414
19 km ten westen van Colmar:	
Munster	418
Ten zuiden van Munster:	
Massif du Petit Ballon ★	429
Ten noordoosten van Munster:	
Val d'Orbey ★★	431
Vanaf de Col du Bonhomme, 13 km ten noordwesten van Orbey:	
Route des Crêtes ★★★	436
Vanuit Provençères-sur-Fave, 24 km ten noorden van de Col du Bonhomme:	
Col d'Urbeis ★ en Vallée de Villé	444
18 km ten noordoosten van de Col du Bonhomme:	
Sainte-Marie-Aux-Mines en Val d'Argent	448

Parc Naturel Régional des Ballons des Vosges ★★

Het Parc Naturel Régional des Ballons des Vosges staat bekend om zijn diverse landschappen. Op de bergweiden en het Plateau des Mille-Étangs, in de veenmoerassen, de glaciële keteldalen, de meren, de rivieren en op de met naaldbomen overdekte heuvels leven gemzen, lynxen, rivierkreeften, forellen en watersalamanders en groeien Turkse lelies, gele gentianen en bosbessen. Op de zogenoemde 'blauwe lijn van de Vogezen' ben je van plezier en verkenningmogelijkheden verzekerd. Het Parc Naturel Régional des Ballons des Vosges heeft vier bezoekerscentra.

📍 Ligging

Haut-Rhin (68), Vosges (88), Haute-Saône (70) en Territoire de Belfort (90)

REGIOKAART B3-4 (BLZ. 402-403)

Het park beslaat vrijwel de hele zuidelijke helft van de Vogezen, van het dal van Sainte-Marie-aux-Mines in het noorden tot de poort van Belfort in het zuiden.

👤 Aanraders

De uitzichten vanaf de Trois Ballons en de Petit Drumont.

👨‍👩‍👧 Met het gezin

Het educatieve pad met infopanelen over de bergweiden op de Grand Ballon; Lac de Sewen; Rouge Gazon.

📖 Praktisch blz. 412

📍 Adresboekje blz. 413

Rondritten

REGIOKAART (BLZ. 402-403)

😊 Zie voor Belfort en de Ballons des Vosges ook de Groene Reisgids Franche-Comté.

Het Parc Naturel Régional des Ballons des Vosges werd in 1989 ingesteld met drie doelen: de exploitatie en bescherming van het natuurlijke erfgoed, een eco-vriendelijke economische ontwikkeling en promotie van de regio. In 1956 werd de gems met succes opnieuw uitgezet en ook de bever is terug in het Dollerdal. Het auerhoen en de slechtvalk hebben de status van beschermde vogels.

Raadpleeg 's winters (en 's zomers als je voor de uitzichten gaat) voor vertrek het weerbericht. Trek warme kleren aan en neem een kaart en kompas mee.

Natuurlijke grens

Na de Franse nederlaag in 1871 vormde de bergketen van de Vogezen de grens tussen Frankrijk en het Duitse keizerrijk. Sindsdien zijn de bergen het domein van smokkelaars van tabak, alcohol en lucifers.

De Cirque du Frankenthal, tussen de Col de la Schlucht en het Massif du Hohneck
M. Dozier/hemis.fr

★★ De Ballon d'Alsace

KAART VAN HET ZUIDELIJKE DEEL VAN HET NATUURPARK (BLZ. 408-409)

📍 *Route van 38 km vanuit Saint-Maurice-sur-Moselle, in groen aangegeven op de kaart op blz. 408-409. Reken op 2 uur.*

De Ballon d'Alsace, het zuidelijkste puntje van de Vogezen, ligt op de grens van twee regio's: Bourgogne Franche Comté en Grand Est, en van vier departementen: Territoire de Belfort, Vosges, Haut-Rhin en Haute-Saône. De ballons danken hun afgeronde vorm aan gletsjers en hebben bovenop een landschap van hooggelegen almen, *chaumes*, die in het seizoen bezaaid zijn met alpenbloemen. De hellingen, afwisselend bedekt met naaldbossen en lage begroeiing, worden doorsneden door koele bergkloven. Het uitzicht vanaf het **hoogste punt** (1247 m) is geweldig. De weg over de bergpas van de Ballon d'Alsace, de oudste van dit gebergte, werd aangelegd tijdens het bewind van Lodewijk XV. 's Zomers kunnen bezoekers terecht in het **bezoekerscentrum**, het Maison du Ballon d'Alsace, op 1.171 m hoogte (*inl.: www.parc-ballons-vosges.fr*).

Saint-Maurice-sur-Moselle

📍 *28 bisr. de Lorraine - 88560 St-Maurice-sur-Moselle - ☎ 03 29 24 53 48 - www.ballons-hautes-vosges.com.*

Dit dorpje ligt nabij de skioorden van **Rouge Gazon** en de Ballon d'Alsace en vormt het vertrekpunt voor tochten naar de Ballon de Servance en door de Vallée des Charbonniers. Het is een knooppunt dat je niet kunt missen. En er is een grappige verrassing: de drie (dikke) mieren op het wapen van de gemeente. Het insect dankt die vreemde roem aan de inwoners van Bussang, die hun burens uit Saint-Maurice-sur-Moselle sinds de 17de eeuw *fremis* ('mieren' in het lokale dialect) noemden. De Bussenets, die hier naar de mis en de vespers kwamen, picknickten dikwijls in het gras. Het viel hun op dat het in dit gebied wemelde van de mierennesten. Tijdens de klim naar de Col du Ballon heb je vanaf de D465 mooie uitzichten op het dal van de Moezel. Later rijd je door een prachtig naald- en beukenbos.

Plain du Canon

 15 min. lopen over een pad dat vertrekt vanaf de D465 richting het boswachtershuis. Neem voor het huis het pad links, dat steil omhoog zigzagt.

De 'vlakke van het kanon' dankt haar naam aan een klein kanon waarmee de boswachters een echo produceerden. Vanaf hier heb je een mooi uitzicht op het kleine, beboste dal van de Presles en op de Ballon d'Alsace, die daar bovenuit torent. Ook de Ballon de Servance is vanaf hier goed te zien. Voorbij het gehucht **La Jumenterie**, dat de herinnering levendig houdt aan een paardenfokkerij die de hertog van Lotharingen hier in 1619 heeft opgericht, heb je rechts een prachtig uitzicht op het Moezeldal en de Ballon de Servance.

Hier begint het gebied van de hoge weidegronden.

Col du Ballon

Deze bergpas op 1178 m hoogte is de uitvalsbasis voor de korte klim naar de Ballon. Hier staat een **bezoekerscentrum**, waar je brochures kunt krijgen. Er zijn bagagekluisjes en je kunt er een gids huren voor een wandeling door het middelgebergte. *Rte du Ballon-d'Alsace - 90200 Lepuix - ☎ 03 29 25 20 38 - www.ballondalsace.fr - in hoogseiz.: 9.30-12.30, 13.30-17.30 u (zomer- en wintervak.)*. Op het parkeerterrein zie je het **monument voor de mijnenopruimers**, in 1952 opgericht ter nagedachtenis aan degenen die deze uiterst gevaarlijke taak uitvoerden en er niet zelden met hun leven voor moesten betalen. Het monument verbeeldt een man die door drie kristallen pijlen wordt doorboord. Een ander monument herinnert aan de wielrenner René Pottier, die in de derde editie van de Tour de France, in 1905, in zijn eentje op kop de noordkant van de Ballon beklimde (een stuk van 9 km met stijgingspercentages tot wel 7%). In het Maison du Tourisme is een permanente tentoonstelling over de mijnenopruimers ingericht. Mooi uitzicht op de top van de Ballon d'Alsace, en verder rechts op de doorkijk bij Belfort, met de glinsterende meren en de noordelijke Jura.

★★★ Ballon d'Alsace

 ☎ 03 84 56 75 28 - www.ballondalsace.fr - 30 min. lopen heen en terug. *Ontdekkingspad vanaf het parkeerterrein van de Auberge du Ballon d'Alsace of vanaf het informatiebord tegenover het Maison du Tourisme.*

De top van de Ballon d'Alsace (1247 m) ligt op de grens van drie departementen: Haut-Rhin, Vosges en Territoire de Belfort. De Ballon d'Alsace is sinds 1982 een beschermd natuurgebied en vanaf 2016 wordt gewerkt om de status 'Grand Site de France' te krijgen, een label voor bijzondere (natuur)gebieden in Frankrijk.

 Ontdekkingspad (3-4 km, 1 à 1.30 uur, gemakkelijk niveau, 400 hoogtemeters). Het pad loopt over de almen naar een standbeeld van Jeanne d'Arc. Voordat de Elzas weer bij Frankrijk werd gevoegd, stond dit beeld precies op de grens tussen Frankrijk en Duitsland. Langs de route staan tien informatieborden. Het **panorama★★** vanaf het uitzichtpunt strekt zich uit tot de Donon in het noorden, de Elzasvlakte en het Zwarte Woud in het oosten en, bij mooi weer, zelfs tot de Mont Blanc in het zuiden. De afdaling naar de D465 langs het Lac d'Alfeld is ook erg mooi, met achtereenvolgens schitterende uitzichten op de Grand Ballon, het hoogste punt van de Vogezes (1424 m), het dal van de **Doller**, de Jura en de Alpen. *Neem links de D466 richting Masevaux.*

Voorbij het bos kun je het meer in een glaciaal keteldal zien liggen.

★ Lac d'Alfeld

Dit mooie meer met een oppervlakte van 10 ha en een diepte van 22 m wordt omringd door beboste rotswallen waar de kale steen hier en daar doorheen steekt. Het is bestemd voor vissers. De 337 m lange stuwdam die het water voor het meer tegenhoudt, rust op een morene van gletsjers uit de ijstijd.

Houd het rustig

De Ballon d'Alsace en de Hoge Vogezen zijn drukbezochte natuurgebieden. In 2023 waren er naar schatting drie miljoen bezoekers. Maar het gebied is ook het leefgebied van wilde diersoorten. Het Parc Naturel Régional des Ballons des Vosges (PNR) heeft daarom een beschermingsprogramma opgezet, genaamd 'Quiétude Attitude' (Houd het Rustig). Het programma hanteert vijf basisregels: blijf op de bewegwijzerde routes, respecteer de stilte van de natuur, houd je hond aan de lijn en recreëer overdag zodat het 's nachts rustig blijft voor de wilde dieren, die geen mensen gewend zijn.

De weg daalt met haarspeldbochten af naar het **dal van de Doller** en biedt een schitterend uitzicht op het midden in het bos gelegen dorpje Sewen. Daarna volgt een bijna onafgebroken reeks dorpjes, die voor het merendeel met elkaar zijn verbonden via een fietspad. Door het dal en over de hellingen lopen bewegwijzerde paden (totaal 325 km) (www.hautes-vosges-alsace.fr).

Lac de Sewen

 Dit meertje, het enige laaggelegen glaciële meer in de Elzas, is langzaam maar zeker aan het vervenen. Er leven bevers en er groeit zonnedauw (een insectenetende plant), beide beschermde soorten. Het meer draagt het label 'Grand Site National'. *De D466 volgt de loop van de Doller, die zich een weg baant tussen de hoge, groene weidegronden en kleine plukjes beuken- en naaldbos.*

De romaanse kerk van **Kirchberg**, die zich boven het dal verheft, is gebouwd op een oude morene. Aan de rand van **Niederbruck** staat links een beeld van de *H. Maagd met Kind* van beeldhouwer Antoine Bourdelle.

Masevaux (blz. 358)

Vanuit het schilderachtige dorp Masevaux kun je eventueel via de Route Joffre (D14bis) terugrijden naar Thann.

Sentheim

In het **Maison de la Terre de Haute-Alsace**, tegenover de kerk, kun je een interessante collectie stenen, fossielen en mineralen bezichtigen. Er worden ook rondleidingen en wandelingen met een gids aangeboden (*Pl. de l'Église - ☎ 06 47 29 16 20 - www.geologie-terre-alsace.fr - museum geopend op wo half juli-eind aug. 14.00-17.00 u - museum gratis toegankelijk; wandelingen € 10/20, kind € 4.*)

 Voor wie zich nog verder wil verdiepen in de interessante geologische geschiedenis van dit gebied, is het **Sentier Géologique de Wolfloch** zeker de moeite waard. (*Rijd via de D466 richting de Ballon d'Alsace, sla na de kerk rechtsaf. Volg de borden naar het vertrekpunt met de afbeelding van een fossiel - 5 km, 12 bewegwijzerde bezichtigingspunten - ongeveer 2 uur.*) Dit pad, uniek in Frankrijk, voert langs alle gesteenten die in de afgelopen 350 miljoen jaar zijn gevormd. Het loopt langs velden en kruist vervolgens de 'grote breuklijn van de Vogezen'.

★★ Kopermijnen en de Ballon de Servance

 Route van 57 km vanuit Saint-Maurice-sur-Moselle, in geel aangegeven op de kaart op blz. 408-409. Reken op 3 uur (5 uur met bezichtigingen).

De Ballon de Servance (1216 m) ligt een paar kilometer ten westen van de Ballon d'Alsace. Op deze berg ontspringt de onstuimige rivier de Ognon.

Saint-Maurice-sur-Moselle (blz. 405)

Neem de E512 richting Remiremont tot Le Thillot.

Le Thillot

De oude kopermijnen in dit levendige stadje in de buurt van de Hoge Vogezen, die al in 1560 in gebruik waren, worden speciaal voor toeristen in bedrijf gehouden. Een deel van het gangenstelsel draagt het predicaat 'Monument Historique'.

Rijd vanuit het centrum richting Lure et Hautes-Mynes.

Mines de Cuivre des Ducs de Lorraine – 47 r. de la Gare - ☎ 03 29 25 03 33 - www.hautesmynes.com - rondleiding (1.30 uur) april-sept.: 10.00-19.00 u; rest v.h. jaar: schoolvak. 10.00-13.00, 14.00-19.00 u; buiten schoolvak.: wo, za, zo en feestd. 14.00-19.00 u - gesl. 1 jan., 25 dec. - € 11 (5-17 jaar € 8,50) - toegang tot 2 uur voor sluitings-tijd. Zorg voor goede schoenen. Reken op 2.30 à 3 uur voor het museum en het pad. Kaartjes zijn te koop bij de permanente tentoonstelling in **La Maison des Hautes-Mynes**. Je kunt de mijnen op eigen gelegenheid bekijken, maar als je de educatieve route volgt tijdens een rondleiding of aan de hand van een reisgids krijg je een veel beter beeld. De afdaling (alleen met de rondleiding) in de mijngangen uit de 16de-18de eeuw is als een reis naar het verleden, waarin schachten en pompen hun geheimen prijsgeven.

Verlaat Le Thillot over de D486 richting Lure. De weg klimt naar de Col des Croix.

Col des Croix

Deze 679 m hoge bergpas met het fort van Château-Lambert markeert de grens tussen Lotharingen en Franche-Comté én de waterscheiding tussen de Noordzee en de Middellandse Zee.

Ga op de col linksaf de D16 op en daal af naar Château-Lambert.

Château-Lambert

📍 *Maison de la Nature des Vosges Saônoises* - ☎ 07 88 06 63 64 - mnvs.fr.

In het natuurpark Ballons des Vosges, op bijna 1 km na de Col des Croix, ligt op 700 m hoogte dit charmante Haute-Saône gehuchtje. Je vindt er het **Musée Départemental de la Montagne** (☎ 03 84 20 43 09 - musees.haute-saone.fr - juli-aug.: 9.30-19.00, zo en feestd. 14.00-19.00 u, gesl. di; april-juni en sept.: 9.30-12.00, 14.00-18.00, zo en feestd. 14.00-18.00 u; rest v.h. jaar: 14.00-17.00 u - gesl. di en za, zo (ochtend), dec.-jan. - € 6, tot 18 jaar gratis). Bezoek de woning van een boer/mijnwerker, een molen, een zagerij en een smederij. Bekijk een oud klaslokaal, een 17de-eeuwse pers en diverse aspecten van de bosbouw.

Ernaast ligt de **Auberge des Sources** (zie 'Adresboekje'). Hier is ook het **Espace Nature et Culture** (35 chemin du Harderet - ☎ 03 84 20 49 84 - www.parc-ballons-vosges.fr - half april-eind okt. : 10.00-13.00, 14.00-18.00 u; rest v.h. jaar: wo-vr en zo 14.00-17.30 u - gesl. dec.-feb.). Dit houten gebouw met begroeid dak herbergt tentoonstellingen over de aan de Saône grenzende Vogezen. Op een informatiebord staan alle wandelpaden door de bosrijke dalen in de omgeving (zie ook www.les1000etangs.com).

Keer terug via de D16 en rijd door tot het begin van de weg naar het Fort de Servance. Deze ooit strategisch belangrijke weg boven de Ognon biedt fraaie uitzichten op het dal en baant zich vervolgens slingerend een weg door het bos.

★★ Panorama du Ballon de Servance

🚗 *Parkeer de auto aan het begin van de militaire weg (verboden toegang) naar het Fort de Servance. Een bewegwijzerd pad rechts voert naar de 1216 m hoge top van de Ballon (15 min. lopen heen en terug).*

Het panorama vanaf de top is werkelijk schitterend: in het westen zie je het Ognondal, het Plateau des Esmoullières (gletsjerplateau) met zijn vele meren en het Plateau de Langres. In het noordwesten liggen de Monts Faucilles en verder naar rechts ligt het Moezeldal. In het noordoosten tekenen de Vogezen zich

af, van de Hohneck tot de Gresson, met in de verte de Grand Ballon; in het oosten, dichterbij, ligt de Ballon d'Alsace. In het zuidoosten en zuiden liggen de uitlopers van de Vogezen.

Rijd verder over de D16, neem op de splitsing na Plancher-les-Mines de weg naar rechts. Neem opnieuw rechts de D98, die steil omhoogloopt naar Belfahy. Sla in het dorp linksaf en neem de D133, vervolgens de D486 tot Servance.

 Voor de ingang van het dorp start links van de weg een pad (15 min. heen en terug) naar de **Saut de l'Ognon**, een schilderachtige waterval die uit een smalle kloof tevoorschijn komt.

Servance A4

Vroeger werd hier syeniet gewonnen, de prachtige rode steensoort die onder andere werd gebruikt voor de zuilen van de Opéra in Parijs.

Volg de D486 naar de Col des Croix en daarna naar Le Thillot.

Van de bron van de Moezel naar de Vallon d'Urbès

 Route van 18 km vanuit Saint-Maurice-sur-Moselle, in paars aangegeven op de kaart op blz. 408-409. Reken op 1.30 uur.

Saint-Maurice-sur-Moselle (blz. 405)

Neem de N66 richting de Col de Bussang.

Bussang

 8 av. de la Gare - 88540 Bussang - ☎ 03 29 61 50 37 - www.bussang.com.

Ooit liep er een Romeinse weg door het mooie dal van de prille Moezel. Het dorp is nu zowel 's zomers als 's winters een geliefde vakantiebestemming.

Werp een blik in het **Théâtre du Peuple**, een groot houten gebouw met een openluchtpodium dat het predicaat 'Monument Historique' kreeg – 40 r. du Théâtre - ☎ 03 29 61 62 47 - www.theatredupeuple.com - ♿ - rondleiding (1 uur) het hele jaar door (raadpleeg de website voor data en tijden) - € 3 (tot 12 jaar gratis).

De **Source Marie**, onder een klein afdakje op 2,5 km van het centrum (volg de RN66 naar Mulhouse en neem vlak na het dorp de D89 naar links tot aan de gîte 'Les Sources'. Daar loop een pad omlaag naar de bron), herinnert aan het thermale verleden van de stad, rond 1750. Deze bronnen zijn ontdekt door koeien die het water van de Moezel versmaadden. Uit analyses blijkt dat het water veel ijzer- en mangaanarsenaat bevat, wat een gunstig effect heeft op de spijsvertering. Hoewel de bron vervallen is, kun je het tintelende en naar ijzer smakende water nog steeds proeven.

Rijd verder over de N66, dan de D89 en sla net voor de Col de Bussang linksaf.

★★ Petit Drumont

 *5 min. lopen heen en terug. Sla de bosweg in die zich vlak bij de Col de Bussang van de D89 afsplitst, op nog geen 100 m van de bron van de Moezel. Voorzichtig lopen! Parkeer de auto bij de herbergen en volg het stijgende pad door de bergweiden. Op de top (1200 m) staat een oriëntatietafel. Het **panorama★★** strekt zich uit van Le Hohneck tot de Ballon d'Alsace.*

Col de Bussang

Op de pas (727 m) staat het monument van de bron van de Moezel, die hier nog een klein onstuimig beekje is, maar al snel aanzwelt en verderop door Épinal, Metz en Trier stroomt. De Moezel wordt gevoed door de vele minerale bronnen van de Bussang. De stroom wordt pas een echte rivier ter hoogte van Rupt-sur-Moselle en komt tot rust in de mooie meanders tussen de beboste heuvels richting Remiremont en Épinal.

Rijd weer verder over de N66.

Tijdens de geleidelijke afdaling over de Elzasser kant van de heuvel heb je een prachtig uitzicht op de Vallée de la Thur en de hoogste toppen.

Storckensohn

Oliemolen – ☎ 03 89 38 77 28/39 14 00 - www.moulinstorckensohn.com - juli-aug.: wo-za 14.00-17.30 u - april-okt.: demonstratie 1ste en 3de zo v.d. maand 14.00-17.30 u - € 4 (kind € 2). Deze molen aan de voet van de Col de Bussang draait al sinds 1732 op de hydraulische kracht van de beek Gazon Vert. Hij maalt wal- en hazelnoten met behulp van de enorme zandstenen molenstenen die worden aangedreven door het waterrad, dat in de jaren 1990 door vrijwilligers is geres- taureerd. In het **Maison de l'Ouvrier Paysan** (huis van de landarbeider), een van de oudste van het dorp, kun je kennismaken met het leven in een Vogezendorp rond 1900. In de winkel vind je olie, meel en ambachtelijke zeep.

See d'Urbès

Parkeerterrein aan de oever van het meer, aangegeven met een groot bord.

Het meer (See) ligt in een inzinking die tijdens het quartair werd uitgesleten door de gletsjer die ook de Vallée de la Thur deed ontstaan. Het water wordt tegengehouden door een morene, een opeenhoping van bergpuin dat de gletsjer voor zich uit schoof. Nadat de gletsjer was verdwenen, werd de inzinking geleidelijk opgevuld door veenvegetatie (zoals veenmos en zegge). 🌿 Een **bewegwijzerd pad** (1.30 uur) met informatieborden over de flora en fauna en de traditionele activiteiten die van oudsher in deze omgeving plaatsvonden, helpt de bezoeker om het meer van Urbès beter te leren kennen.

Als je het dal van Urbès verlaat en naar Husseren-Wesserling rijdt, kom je in de Vallée de la Thur (blz. 414).

Uitstapje naar Le Rouge Gazon DETAILKAART (BLZ. 408-409)

Neem vanaf Saint-Maurice-sur-Moselle (blz. 405) de D90 in oostelijke richting, langs het beekje Ruisseau des Charbonniers (links, net voor de kerk).

De inwoners van de **Vallée des Charbonniers** ('Dal van de Kolenbranders') stammen af van de Zweedse en Duitse kolonisten die in de 18de eeuw door de hertogen van Lotharingen hierheen werden gehaald om te helpen bij de exploitatie van het bos en de productie van houtskool.

👤 Sla in het dorp Les Charbonniers linksaf naar **Le Rouge Gazon**, waar het hele jaar door activiteiten worden georganiseerd (zie het Adresboekje). Hiervandaan leidt een pad omhoog naar het **Lac des Perches** en het **Lac de Neuweiler**.

Praktisch

Inlichtingen

Maison du Parc – 1 cour de l'Abbaye - 68140 Munster - ☎ 03 89 77 90 34 - www.parc-ballons-vosges.fr/infos-pratiques/les-maisons-du-parc - blz. 419.

Aankomst en vertrek

Het PNR Des Ballons des Vosges is per trein bereikbaar vanuit Belfort,

Mulhouse, Thann, Saint-Amarin, Remiremont, Champagny en Ronchamp. www.ter.sncf.com/grand-est; www.fluo.eu.

Evenementen

Fête de la Transhumance et de la Tourte – Weekend begin sept. in Munster - www.parc-ballons-vosges.fr. Viering van de terugkeer van de koeien van de bergweiden naar het dal.

📍 Adresboekje

Overnachten/Uit eten

In de Ballons des Vosges vind je een groot aanbod van gîtes met het **Panda-label**, dat wordt ondersteund door Gîtes de France (www.gites-panda.fr).

Een tip in in deze categorie is **La Gasse** in Lapoutroie (☎ 03 89 47 55 27 - www.lapoutroie.net). Enkele verblijven voeren het label **Valeurs Parc Naturel Régional**, waarin natuurwaarden centraal staan: www.parc-ballons-vosges.fr/infos-pratiques/la-marque-parc.

Goedkoop

Camping Domaine de Champé - 14 r. des Champs-navets - 88540 Bussang - ☎ 03 72 60 56 02 - domaine-de-champe.fr - *het hele jaar geopend - 60 staanpl.*

Deze vijfsterrencamping is prima gelegen nabij het centrum van Bussang. Bijzondere extra's (zwembad, spa) en ruime keuze in soorten onderkomens: van een eenvoudige tent tot familiechalets.

Grand Hôtel du Sommet - 90200 Lepuix-Gy - ☎ 03 84 29 30 60 - www.hotelrestaurant.dusommet.com - *gesl. half nov. - half dec. - 📺 - 24 kamers € 60/65 - ☕ € 9 - menu € 16,50/17.*

Hier ontwaak je op grote hoogte in de frisse lucht, omringd door weiden en koeien, op de grens van drie regio's, Elzas, Lotharingen en France-Comté, met als bonus het uitzicht op de Vallée de Belfort en, bij helder weer, op de Zwitserse Alpen. Rust verzekerd.

Auberge des Sources - 4 pl. du 19 mars 1962 - In het dorp Château-Lambert - 70440 Haut-du-Them-Château-Lambert - ☎ 03 84 62 83 60 - www.auberge-des-sources.fr - *geopend dag. 's middags en dozo-avond, gesl. jan. - reserv. aanbevolen - dagmenu doordeweeks € 14,50, menu € 24.* In deze gezellige herberg kun je de hele dag door

genieten van specialiteiten uit de Vogezen. Lokale producten staan centraal: worst uit Montbéliard, rauwmelkse munsterkaas, wijnen uit de Elzas of de Haute-Saône, berghoning, lokaal rund- en lamsvlees, ambachtelijk gerookt varkensvlees...

Le Rouge Gazon - 88560 St-Maurice-sur-Moselle - ☎ 03 29 25 12 80 - www.rouge-gazon.fr - ♿ - 📺 - *menu € 23.*

Dit grote hotel staat op 1260 m hoogte in een beschermd natuurgebied. Het complex omvat een hotel en een restaurant waar lokale producten worden gebruikt. De wandelroutes in de omgeving veranderen 's winters in loipes. Het hele jaar door worden er ook andere sportieve en educatieve activiteiten georganiseerd.

Sport en ontspanning

Wandelingen - Het zomer- en winterprogramma en een gidsje met routes zijn verkrijgbaar bij het toeristenbureau en de kantoren van het natuurpark.

Skiën - esf-ballon-dalsace.com. 's Winters biedt de Ballon d'Alsace vele wintersportmogelijkheden. Het gebied telt twaalf pistes voor alpineskiën, maar is vooral een langlaufgebied, met acht loipes van in totaal 50 km.

🧑‍🏕️ **Autres activités - Overige activiteiten** - Parapente, klimmen, mountainbiken, hoogteparcours in de bomen. *Inl. bij de kantoren van het natuurpark en bij de toeristenbureaus.*

Voie Verte des Hautes-Vosges - ☎ 03 29 22 63 85 - www.paysderemiremont.fr/voieverte. De *voie verte* loopt tussen Bussang en Le Thillot en is toegankelijk voor wandelaars, fietsers en skaters, maar niet voor auto's.

Vertaling	Véronique Bolder, Bettina von Ehrenthal, Karin Snoep
Eindredactie	Theo Scholten
Opmaak	Asterisk*, Amsterdam
Omslagfoto	SC Stock/iStock
Oorspronkelijke titel	Guide Vert Alsace - Massif des Vosges
Oorspronkelijke uitgever	Michelin, Parijs
Uitgeefdirecteur	Philippe Orain
Uitgevers	Eric Boucher (Michelin, Parijs) Lieven Defour (Lannoo, Tielt)
Eindredactie	Emmanuelle Souty
Redactie	Céline Chaudeau, Mélanie Cornière, Marie Delbès, Laurent Gontier, Renée Grimaud, Guylaine Idoux, Anath Klipper, Irène Lainey, Annabelle Lebarbé, Aurora de Neuville, Sophie Pothier, Jérôme Saglio, François Sichet, Julie Wood
Grafisch ontwerp	Christelle Le Déan, Sandro Borel
Omslagontwerp	Keppie & Keppie, Varsenare
Cartografie	Aura Mardari, Costina-Ionela Lungu
Met dank aan	Marie Schwab (Alsace Destination Tourisme), Nicolas Wevelsiep (OT Strasbourg), Anne-Catherine Ostertag en Simone Leiningner (Vallée de la Bruche), Sabine Bierry (Mémorial Alsace Moselle), Nathalie Petit (OT Sélestat), Magalie Waechter (OT Saverne), Christine Jaouen-Bohy (OT Pays Rhénan), Thomas Studer (OT Guebwiller), Johnny Roye (OT Colmar), Clémence Saycocie (OT Mulhouse), Christine Dal- henne en Loïc Demésy (Route de la Potasse), de toeristenbureaus langs de wijnroute, Nathalie Zaric (OT Vallée de Munster), Alan Amadiou (OT Pays-Rhin-Brisach), Vianney Muller en Charlotte Woerner (OT Sundgau), de toeristenbureaus van het Massif des Vosges, Isabelle Collin (Parc Naturel Régional des Ballons des Vosges)

© Michelin

© Cartografie: Michelin

© Nederlandse tekst: Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, 2024

Het redactieteam heeft de grootste zorg besteed aan de samenstelling en de controle van deze gids. Maar omdat de gegevens voortdurend gewijzigd worden, moet de praktische informatie (prijzen, adressen, bezoeken, telefoonnummers, bezienswaardigheden, internet-adressen) worden beschouwd als een aanwijzing. Het is dan ook best mogelijk dat bepaalde info bij het verschijnen van deze gids niet helemaal correct of volledig is. Wij kunnen daar niet verantwoordelijk voor worden gesteld.

Deze gids bestaat voor en door u; u bewijst ons dan ook een grote dienst door eventuele tekortkomingen of vergissingen te melden. Aarzel niet om ons uw opmerkingen en suggesties over de inhoud van deze gids mee te delen. Bij een eerstvolgende bijgewerkte editie zullen wij daar rekening mee houden.

Contactadres

De Michelin Reisgids
Uitgeverij Lannoo
Kasteelstraat 97
B-8700 Tielt
michelinreisgids@lannoo.be

De Michelin Reisgids
Uitgeverij Terra Lannoo
Postbus 23202
1100 DS Amsterdam Zuidoost
info@terralannoo.nl

www.lannoo.com

D/2024/45/418 - NUR 512

ISBN 978 94 014 9855 5

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.